

بررسی رابطه راهکارهای اجرایی فریضه امر به معروف و نهی از منکر با پیشگیری از جرایم منافی عفت (مورد مطالعه شهرستان ارومیه سال ۱۳۹۰)

تاریخ پذیرش: ۹۳/۳/۱۹

تاریخ دریافت: ۹۲/۹/۲۰

توحید عبدی^۱، مجید عمرانزاده^۲

از صفحه ۱۵۹ تا ۱۸۰

چکیده:

زمینه و هدف: هدف اصلی این تحقیق، بررسی راهکارهای اجرایی نمودن فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت در شهرستان ارومیه در سال ۱۳۹۰ می باشد. **روش شناسی:** پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق شامل کارکنان پایور گشت پلیس امنیت اخلاقی، پلیس اطلاعات و امنیت عمومی فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی، کارکنان ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی، کارکنان مرکز مشاوره و مددکاری معاونت اجتماعی استان آذربایجان غربی و کارکنان گشت کلاتری های ۱۰ گانه فرماندهی انتظامی مرکز استان آذربایجان غربی می باشد و تعداد نمونه با استفاده از روش تمام شماری، ۱۱۵ نفر انتخاب گردید. ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه بوده و برای تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها از آزمون خی دو (کای اسکویر) استفاده شده است. **نتایج و یافته ها:** سه فرضیه در نظر گرفته شده این تحقیق شامل تأثیر راهکارهای انتظامی، راهکارهای فرهنگی و راهکارهای اجتماعی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت به تأیید رسید. نتایج نشان داد که هر سه راهکار در پیشگیری از جرایم منافی عفت مؤثر است. در بررسی و تحلیل نتایج مؤثر، تمامی شاخص های شناسایی شده با توجه به نظر پاسخگویان در پیشگیری از جرایم منافی عفت مفید و تأثیرگذار هستند.

واژه های کلیدی: امر به معروف، جرم، نهی از منکر، پیشگیری از جرم، جرایم منافی عفت، شهرستان

ارومیه

۱. استادیار دانشگاه علوم انتظامی (نویسنده مسئول)، puentezami@police.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی ناجا

مقدمه و بیان مسئله:

در دین مبین اسلام در مورد روابط زنان و مردان نامحرم، محدودیت‌ها و قیودی قرار داده شده است که طبعاً، به نفع و مصلحت آدمیان و جوامع انسانی است؛ زیرا چنانکه در شرع اسلام معروف است، احکام شرعی تابع ملاکات (مصلح و مفسد) می‌باشند. بنابراین اگر دین اسلام عملی را نهی کرده و آن را حرام دانسته است، قطعاً ارتکاب آن دارای مفسدی است و اگر عملی را امر نموده و آن را واجب شمرده است، قطعاً انجام آن دارای مصالحی است (شریفی خضارتی، ۱۳۸۹: ۱). امر به معروف و نهی از منکر یک عامل مهم باز دارنده از بروز و ظهور ناهنجاری‌های اجتماعی به‌ویژه منکرها می‌باشد. با احیاء امر به معروف و نهی از منکر و رعایت شرایط و مراتب آن، می‌توان افراد بسیاری را به سوی خوبی‌ها هدایت و اعمال خوب را در جامعه گسترش داد و از سوی دیگر افراد را از حرکت به سوی بدی‌ها بازداشت و آنها را از هلاکت خود و دیگران آگاه نمود و مانع انجام کارهای منکرشان شد. اهمیت این دو فریضه در این است که قرآن، اولین وظیفه همه انبیاء را امر به معروف و نهی از منکر می‌داند و می‌فرماید، ما در بین هر امتی پیامبری را مبعوث کردیم که مهمترین وظیفه آنان دو چیز بود، یکی امر به یکتاپرستی که بزرگترین معروف‌ها است (أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ) و دوم، نهی از اطاعت طاغوت‌ها که بزرگترین منکرها است (اجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ) و دلیل بر لزوم انجام این دو تکلیف عظیم الهی، امر به معروف و نهی از منکر آیات و روایات زیر است:

«وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّه يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ» (آل عمران، آیه ۱۰۰) «باید از شما مسلمین گروهی باشند که دعوت به سوی خیر و امر به معروف و نهی از منکر نمایند و تنها آن گروه رستگارند.»

«كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّه أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ» (آل عمران، آیه ۱۱۰). «شما ملت اسلامی نیکوترین امتی هستید که از متن جوامع بشری بیرون شدید و این بدان جهت است که به هر نیکی فرمان می‌دهید و از هر کار زشتی باز می‌دارید و باور به الله دارید.»

متذکر می‌شویم زمانی امر به معروف و نهی از منکر رمز برتری و کرامت انسانی است که این کار بر اساس ایمان و برخاسته از انگیزه الهی باشد. قطعاً مسئولیت فقها و علما و افراد با تقوا بیشتر است، ولی امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همگانی است و همه باید یکدیگر را به حق و صبر سفارش کنند و همه باید یکدیگر را از منکر نهی نمایند و در این راه آماده پذیرش مشکلات باشند.

در سوره مائده، آیه ۶۲ در مقام توبیخ و سرزنش آنان که نهی از منکر را ترک کرده‌اند، می‌فرماید: «لَوْ لَا يَنْهِيهِمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَ الْأَحْبَارُ عَنِ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَ أَكْلِهِمُ السَّحْتَ لَبِئْسَ يَصْنَعُونَ». چرا علمای یهود و نصارا ملت خود را از گفتارهای گناه (مانند تحریف کتاب و گفتار بر خلاف حق) و رشوه خواری و حرام خواری باز نمی‌دارند؟ راستی چه رفتار بدی است که می‌کنند. در قصه اصحاب سبت، قرآن کریم می‌فرماید؛ آنها قومی بودند که با آنچه خداوند بر آنها حرام فرموده بود از صید کردن ماهی در روز شنبه مخالفت کردند و جمعی از ایشان آنها را اندرز داده و نهی از منکر می‌کردند و جمعی دیگر ساکت بوده و نهی از منکر نمی‌کردند، بلکه به نهی کنندگان می‌گفتند ساکت شوید و با ایشان کاری نداشته باشید زیرا اینها باید هلاک شوند. چون آن قوم در معصیت فرو رفتند، عذاب الهی بر آنها نازل شد و تنها نهی کنندگان از منکر نجات یافتند و بقیه یعنی گنهکاران و کسانی که نهی از منکر نکردند، همه به صورت میمون مسخ شده و هلاک شدند.

از این آیات شریفه استنباط می‌شود که ترک امر به معروف و نهی از منکر از گناهی است که در قرآن مجید در آن وعده عذاب داده و ترک کننده نهی از منکر با بجا آورنده آن در استحقاق عذاب برابرند، زیرا اگر فاعل منکر حرامی به جا آورده، ترک کننده نهی از منکر هم واجب الهی را که نهی از منکر است، ترک کرده و فاسق شده است. همچنین می‌فرماید: «لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَ كَانُوا يَعْتَدُونَ - كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ» (مائده، آیه ۷۸ و ۷۹). لعنت شدند آنان که کافر شدند از یهودیان بر زبان داوود (ع) (چون امر او را از صید نکردن ماهی در روز شنبه اطاعت نکردند) و به زبان عیسی ابن مریم (که اصحاب مائده را لعن و نفرین کرد) این لعن

شنیع که سبب مسخ شدن آنها شده به سبب آن بود که در مخالفت از حد گذشته و بعضی از ایشان بعضی را از کار زشتی که می‌کردند باز نمی‌داشته، هر آینه بد کاری می‌کردند. این آیه تهدید بزرگی برای ترک کنندگان نهی از منکر است.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: إِذَا مَتَى تَوَاكَلْتَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ فَلْيَاذَنْوْا بِوِقَاعِ مِنَ اللَّهِ (وسایل الشیعه، ج ۱۱، حدیث ۵). «هرگاه امت من وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را بر عهده یکدیگر بیندازند آماده فرود آمدن عذاب الهی باشند.»

خوشبختانه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به این دو فریضه الهی توجه کافی شده و در اصل هشتم چنین آمده است؛ «در جمهوری اسلامی ایران دعوت به امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همگانی است و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت که شرایط، حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌نماید.» اجرای این اصل بسیاری از منکرها را از جامعه برچیده و معروف‌ها را جایگزین آنها می‌کند. بدیهی است تا زمانی که امر به معروف و نهی از منکر همچنان مهجور و در میان کتب فقهی باقی بماند و وارد عرصه زندگی مردم نشود و ما در مقابل زشتی‌ها و کاستی‌ها به بهانه‌های مختلف سکوت کنیم، شاهد گسترش روز افزون و بی‌رویه فرهنگ ابتذال و بی‌بند و باری و مظاهر تخریبی و بنیان برانداز آن خواهیم بود. باید به هوش باشیم و با جان و دل وارد این عرصه مقدس یعنی مبارزه با منکرات، مفساد اجتماعی و مقابله با تهاجم فرهنگی غرب بشویم که یقیناً الطاف خداوندی نیز ما را مورد عنایت قرار خواهد داد.

حال با توجه به وضعیت اجتماعی، فرهنگی، مذهبی و مهاجر پذیر بودن شهرستان ارومیه، افزایش جرایم مفساد اجتماعی در سال ۱۳۹۰ نسبت به مدت مشابه قبل و موقعیت سوق الجیشی و قرار گرفتن این شهرستان در همسایگی چند کشور خارجی که از نظر تهاجم فرهنگی و شیوع و انتقال فرهنگ مبتذل غربی و ترویج جرایم منافی عفت نقش بسزایی دارند، محقق را بر آن داشت که در پی یافتن راهکارهای اجرایی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت با رویکرد انتظامی برآمده و پاسخ‌های مستدل و علمی بر آن بیابد. البته در

اینکه امر به معروف و نهی از منکر بر کاهش ناهنجاری‌ها مؤثر است، تردیدی وجود ندارد، ولی درباره چگونگی اجرایی شدن آن اختلاف هست. بنابراین تحقیق در پی این مسئله است که کدامیک از راهکارهای اجرایی این دو فریضه، یعنی اقدامات انتظامی، اجتماعی و یا فرهنگی، بیشترین تأثیر را دارد؟

چارچوب نظری

مفاهیم:

امر به معروف

معروف در فرهنگ لغت یعنی شناخته شده، مشهور، کار نیک، عمل خیر و امر به معروف یعنی امر کردن کسان برای انجام دادن واجبات شرعی و مقابل نهی از منکر است (معین، ۱۳۸۶: ۴۲۳۰). امر به معروف عبارت از تشویق و واداشتن دیگران به انجام افعال و کسب صفاتی است که دنیا و آخرت فرد را تأمین و تضمین می‌کند، از قبیل: ایمان، تفکر، احسان، خوش خلقی، نیکوکاری، عبادات، نظم در امور، کارکردن، دفاع از ناموس، خاک، جان، تحصیل علم و کمالات روحی و روانی و جسمی و نظایر آن (بسیج، ۱۳۸۹: ۷).

نهی از منکر

نهی از منکر نیز عبارت از بازداشتن و نهی دیگران از انجام افعال یا داشتن صفاتی است که از جانب خداوند و عقل و شرع، زشتی آنها معلوم شده است. مانند شرک، نفاق، غفلت، جهالت، فسق و فجور، ظلم به هرنحوی و به هر کسی، عهدشکنی، بی تقوایی، بی نظمی، بی کاری، بی حیایی، بی سواد و نظایر آن (همان، ص ۸).

جرم

در حقوق جزا جرم چنین تعریف می‌شود؛ به موجب ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ «هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می‌شود.» (نوربها، ۱۳۸۶: ۱۳۵).

فقه‌های اسلام جرم را چنین تعریف کرده‌اند؛ «جرم عبارت است از انجام دادن فعل، یا گفتن قول که قانون اسلامی آن را حرام شمرده و بر فعل آن کیفری مقرر داشته است؛ یا ترک فعل یا قول که قانون اسلام آن را واجب شمرده و بر ترک آن کیفری مقرر داشته است.» و این از آنجا نشأت گرفته که هر کس از اوامر و نواهی خدای تعالی سرپیچی کند برای او کیفر و مجازاتی معین شده است و آن کیفر یا در دنیا گریبانگیر مجرم می‌شود و در این صورت به وسیله امام (علیه السلام) یا نایب او یعنی حاکم شرع و ولی امر جامع شرایط یا قضات منصوب از طرف او به اجرا در می‌آید و یا کیفر، تکلیفی است که مجرم برای اینکه گناهِش پوشیده و محو گردد، انجام می‌دهد تا کفاره گناه او گردد یا اینکه کیفر در آخرت مجرم را معذب خواهد داشت و گناهکار در سرای دیگر به سزای عمل زشت و ناهنجار خود خواهد رسید، مگر آنکه توبه مجرم مورد پذیرش خدای تعالی قرار گیرد (رشادتی، ۱۳۸۷: ۴۷).

پیشگیری از جرم

پیشگیری در فرهنگ لغت به معنای عمل پیشگیری، دفع و جلوگیری، پیش‌گیری کردن به معنای دفع، جلوگیری کردن، مانع گشتن، منع کردن، به نگهداری برخاستن می‌باشد (دهخدا، ۱۳۷۷: ۵۹۹۱) و منظور پیشگیری از جرم در واقع، جلوگیری از وقوع بزهکاری، هدف به جلوی جرم رفتن و پیش گرفتن از بزهکاری است (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۲: ۲۱).

پیشگیری از جرم عبارت است از یک سلسله اقدامات و راهبردهای غیر کیفری که برای جلوگیری یا کاهش میزان بزهکاری در جامعه به کار گرفته می‌شود. به عبارت دیگر، کلیه تدابیر و اقداماتی است که فاقد جنبه‌های ارعایی بوده و لزوماً بایستی قبل از وقوع جرم انجام شود (نیازپور، ۱۳۸۲: ۱۳۶).

امروزه در نظام‌های کنترل اجتماعی به موضوع پیشگیری از جرم با رویکرد پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی نگاه می‌کنند و معمولاً در این روش‌ها به نقش معنویت و مبانی اخلاقی و کرامات انسانی شخص بزهکار کمتر توجه می‌شود. این در حالی است که در اندیشه اسلامی، انسان موجودی متفکر، آگاه، انتخاب‌گر و تکلیف‌پذیر است و از کرامت خدادادی برخوردار می‌باشد؛ بنابراین برای پیشگیری از

جرم و یا به طور کلی جلوگیری از انجام گناه، راه‌ها و روش‌های مختلفی تجویز شده است، کما اینکه این مهم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که بر گرفته از منابع و مستندات اسلامی است در بند پنجم از اصل ۱۵۶ قانون اساسی تصریح شده و به عنوان یکی از وظایف اصلی قوه قضاییه؛ «اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم» تعیین شده است (محمدی، ۱۳۸۹: ۴۳۰). خوشبختانه در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به فریضه الهی «امر به معروف» و «نهی از منکر» به عنوان یک آموزه دینی و پیشگیرانه توجه کافی شده است.

عفت

عفت در فرهنگ لغت یعنی پرهیزگاری، پارسایی، احتراز از محرمات خصوصاً از شهوت حرام (معین، ۱۳۸۶: ۲۳۱۹). در معنای عفت گفته‌اند؛ «العفتة الکفء عمّا لا یجلی و یجمل؛ عفت، خویشتن‌داری در برابر کارهایی است که حلال و نیکو نیست.» و در تعریف دیگر «حالتی است که از غلبه شهوت جلوگیری می‌کند.» و به تعبیر امروزی و رایج، خویشتن‌بانی در برابر خواسته‌های نامشروع و ناعاقلانه جنسی است (الهامی‌نیا، ۱۳۹۰: ۲۹). عفت در مفردات راغب اصفهانی به معنای به وجود آمدن حالتی برای نفس انسان است که وی را از غلبه یافتن شهوت حفظ می‌کند. شهید مطهری نیز عفت را به معنای رام بودن قوه شهوانی تحت حکومت عقل و ایمان معرفی می‌نماید (مطهری، ۱۳۷۴: ۱۵۰). در روایات اسلام نیز تعاریفی از عفت صورت گرفته، که از جمله مولای متقیان علی (ع) می‌فرمایند؛ (الصبر علی الشهوه عفته) یعنی عفت، مقاومت در برابر شهوت و غلبه بر آن می‌باشد (غررالحکم، ج ۲، حدیث ۱۹۲۷).

عفت به عنوان یکی از مهمترین خصوصیت اخلاقی رابطه تنگاتنگی با صفات بارز اخلاقی دیگر دارد که از آن جمله می‌توان به رابطه آن با حیاء، غیرت، کیاست، بصیرت، اخلاص و عشق اشاره کرد. عفاف، خویشتن‌داری با علائم و نشانه‌های رفتاری و گفتاری است و وجود آن بستگی به وجود نشانه‌های آن دارد، پس حفظ عفاف بدون رعایت نشانه‌های آن ممکن نیست. از نشانه‌های عفاف پوشش است. عفاف بدون رعایت پوشش، قابل تصور نیست. گرچه تفاوت رفتارهای انسانی و حیوانی،

ریشه در تفاوت خلقت و فطرت، گرایش‌ها و منش‌ها دارد. در اسلام از نشانه‌های برجسته عفاف می‌توان به پوشش اسلامی (حجاب) اشاره کرد (مطهری، ۱۳۷۴: ۱۰۶).

جرایم منافی عفت

منافی (جمع آن منافات) در فرهنگ لغت یعنی نیست کننده، مخالف، ضد عفت، آنچه که مخالف با عفت باشد (معین، ۱۳۸۶، ج ۴، ۴۳۷۳). مقنن در قانون تعریفی از «جرایم منافی عفت» ذکر نکرده است و حتی ضابطه و معیار خاص قانونی نیز ارائه نداده است تا بر آن مبنا بتوان جرایم منافی عفت را شناخت. در نتیجه عناصر کلی تشکیل دهنده این نوع جرم مشخص نیست. ولی اداره حقوقی قوه قضاییه در نظریه شماره ۷/۳۶۲۴ مورخ ۱۳۸۴/۶/۶ جرایم منافی عفت را چنین تعریف کرده است: «جرایمی است که ناشی از روابط نامشروع و خارج از علقه زوجیت زن و مرد و بر حسب عرف و با احساسات جامعه، قبیح بوده یا اعمالی است که شرع مقدس ممنوع کرده و منافی عفت یا اخلاق عمومی جامعه است ... که از مصادیق آن روابط نامشروع زن و مرد یا تظاهر به فسق در انظار عمومی است.» (ایرانی ارباطی، ۱۳۸۶: ۲۸۲). برخی نویسندگان نیز مقصود از منافی عفت مذکور در تبصره ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی را «جرایمی چون زنا، لواط، مساحقه، مضاجعه، ملاءبه، تقبیل، رابطه نامشروع و مانند آن دانسته‌اند.» (زراعت و مهاجری، ۱۳۸۶: ۱۶۹؛ خالقی، ۱۳۸۸: ۱۵۷).

نظریه کنترل اجتماعی

این نظریه، انحراف را نتیجه نارسایی کنترل اجتماعی می‌داند. طبق این نظریه در پژوهش‌های مربوط به جرم و انحراف، پرسش آغازین باید این باشد که؛ «چرا مردم هم نوا می‌شوند؟»، نه اینکه «چرا مردم منحرف می‌شوند؟».

طرفداران این نظریه معتقدند، آن چیزی که مردم را به سمت هم‌نوایی با هنجارها و چشم داشت‌های اجتماعی می‌کشاند، کنترلی است که جامعه بر روی مردم اعمال می‌کند. پس مردم فقط به این دلیل هم‌نوایی می‌کنند که جامعه قادر به کنترل اعمال آنان است و اگر این کنترل نبود، میزان هم‌نوایی مردم با هنجارها بسیار کم‌تر

از آن چیزی بود که اکنون هست. از مهمترین نظریه‌پردازان این دیدگاه تراویش هیرشی است (هاتفی اردکانی، ۱۳۸۴: ۱۳).

۱۶۷

از مطالب فوق چنین استنباط می‌شود که کنترل اجتماعی هم جنبه درونی دارد و هم جنبه بیرونی. با تحلیل نظریه هیرشی می‌توان پی برد که چند عامل، مؤلفه‌های کنترل درونی را شکل می‌دهند که عبارتند از؛ پایبندی مذهبی، وجدان و ملاحظه دیگران (یا توجه به قضاوت دیگران). عوامل کنترل بیرونی نیز شامل کنترل رسمی و کنترل غیر رسمی است. از عوامل دسته اول می‌توان به مجریان قانون (در این تحقیق نیروی انتظامی) و از عوامل دسته دوم می‌توان به هرگونه نظارت اعضای گروه بر روی یکدیگر (امر به معروف و نهی از منکر و اخم کردن، قهر کردن، تنبیه کردن و ... از سوی اعضای گروه) اشاره کرد.

کنترل اجتماعی مجموعه وسایل و شیوه‌هایی است که با استفاده از آن یک گروه یا یک واحد اجتماعی، خود را به پذیرش رفتارهای اجتماعی یا به وسیله اجبار اجتماعی با کاربرد وسایل گوناگون نظیر موقعیت قانونی و تنبیه متناسب با جرم، افراد را به پذیرش شیوه‌های زندگی و مدل‌های رفتاری محیط وامی‌دارد و یا به واسطه اقناع یعنی به کارگیری تبلیغ، پاداش، تمجید و... افراد را به انجام رفتارهای یکسان مجبور می‌کند (صفاری، ۱۳۸۵: ۴۰).

در مورد تأثیر مذهب بر روی کنش‌های آدمیان (که یکی از مؤلفه‌های کنترل درونی است) می‌توان به این دیدگاه دورکیم استناد کرد که معتقد بود، علت بسیاری از نابسامانی‌های اجتماعی در جوامع امروز، عدم وجود تعهد و التزام به یک نظام اعتقادی مشترک است. در این شرایط، هر کسی به دنبال منافع فردی خود رفته و همنوعان خود را نادیده می‌انگارد. جامعه‌شناسان، کارکردهای متعددی را برای مذهب تشخیص داده‌اند که عمده‌ترین آن‌ها عبارتند از؛ ایجاد همبستگی اجتماعی، معنی دادن به زندگی، کنترل اجتماعی، حمایت روانی. بسیاری از امور مهم اجتماعی نظیر ازدواج، مالکیت، مرگ و... فقط در قلمرو قانون انجام نمی‌گیرد، بلکه بسیاری از جوانب آن به مذهب نیز ارتباط پیدا می‌کند. از این طریق، مذهب با ارزش‌ها و هنجارهای مهم به کنترل اجتماعی فرد کمک کرده و نظارت و کنترل درونی را انجام می‌دهد.

تراویس هیرشی^۱ بیان می‌کند که انسان‌ها در جامعه به وسیله چهار عنصر به هم پیوند خورده و مانع کج رفتاری می‌شوند، این چهار عنصر عبارتند از:

۱- **علاقه (دلبستگی):** علاقه یا ارتباطات مهم با اشخاص معین است. کسانی که به دیگران علاقه و توجه دارند، رفاه و احساسات این گونه مردمان را در نظر می‌گیرند و مایلند با مسؤلیت عمل کنند. بر عکس، کسانی که چنین علاقه‌ای ندارند، نگران این نیستند که روابط اجتماعی خود را به خطر اندازند، بنابراین بیشتر احتمال اعمال ناهنجار از آنان می‌رود.

۲- **تعهد (سرسپردگی):**^۲ افراد جامعه در دستیابی به هدف‌هایی مانند تحصیل، شغل، خانه، کار، دوستان و ... که برای آنها سرمایه‌گذاری کرده‌اند و وقت و انرژی خود در راه آن صرف کرده‌اند، بیشتر به فعالیت‌های متداول زندگی تعهد دارند. از این رو، به منظور موقعیت و پایگاه اجتماعی که با تلاش خود به دست آورده‌اند، کژرفتاری نمی‌کنند.

۳- **مشارکت (درگیری):**^۳ معمولاً کسانی که گرفتار کار، زندگی خانوادگی، سرگرمی و ... هستند کمتر فرصت شرکت در رفتارهای انحرافی دارند، برعکس کسانی انسان بیکار و عاطل و باطل فرصت بیشتری برای کجروی و انجام کار خلاف دارد.

۴- **ایمان (وفاداری):**^۴ ایمان یعنی وفاداری فرد به ارزشها و هنجارهای اخلاقی، اگر مردمی قویاً باور داشته باشند که برخی از رفتارهای انحرافی درست نیست، مشارکت جستن در آنها برایشان دور از تصور است در مقابل کسانی که نسبت به هنجارهای اخلاقی و اجتماعی وفاداری ضعیفی دارند، ممکن است تمایل بیشتر داشته باشند که ارزشهای اجتماعی را نادیده گرفته و از هنجارهای اجتماعی انحراف ورزند. (سلیمی و داوری، ۱۳۸۵، ۳۹۳-۳۹۲)

1. Hirschi
2. Commitment
3. Belief

کنترل‌های اجتماعی را می‌توان از نظر اهدافی که در جامعه دارند، به انواع زیر تقسیم کرد:

۱۶۹

۱- کنترل غیر رسمی: ^۱ شکلی از کنترل اجتماعی است که در عرصه رویارویی اجتماعی اعضای جامعه، در خانواده، مدرسه، محل کار و ... تحقق می‌یابد. افرادی که بر خلاف هنجارهای سنتی و معیارهای خانوادگی و اجتماعی رفتار کنند، از سوی دیگران برای همنوایی با هنجارهای اجتماعی تحت فشار قرار می‌گیرند. افراد ناهمنوا از جامعه طرد می‌شوند یا مورد تمسخر و استهزای دیگران قرار می‌گیرند. گروه‌ها و افراد دارای موقعیت مشابه و گروه‌های مرجع، نقش مهمی در همنوایی افراد ایفا می‌کنند. نمونه‌ای از این همنوایی را می‌توان در بین دوستان و همسالان مشاهده کرد که به خوبی با هم سازگار شده‌اند. افزون بر این، ترس از بی‌آبرویی یا بی‌احترامی و بی‌اعتباری، بسیاری از افراد جامعه را وامی‌دارد تا از انجام کارهای ضد اجتماعی سرباز زنند. همچنین پیش‌بینی اینکه عملی ممکن است مورد قبول خانواده، دوستان، معلمان و دیگر اعضای جامعه قرار نگیرد، از بسیاری کجروی‌های اجتماعی جلوگیری می‌کند.

۲- کنترل رسمی: ^۲ این کنترل مبتنی بر عنصر حقوقی و قانونی کنترل اجتماعی است. قوانینی وجود دارد که راهنمای اعضای جامعه بوده و گروه‌هایی هستند که شغلشان اعمال این قوانین و مقررات در جامعه می‌باشد، آنها کجروان اجتماعی و مجرمان را دستگیر می‌کنند و برای مجازات به دادگاه‌ها می‌فرستند. نه تنها قوانین، بخشی از کنترل‌های رسمی هستند، بلکه مؤسسه‌ها و سازمان‌هایی چون مدرسه، اداره و ... نیز وجود دارند که دارای معیارها و مقرراتی برای کنترل اجتماعی می‌باشند.

۳- کنترل اجتماعی مثبت و منفی: تشویق‌ها، قدردانی‌ها و اعمال شوق‌آمیز دیگر، از مکانیسم‌های مثبت بوده، برای همنوا ساختن با هنجارها و ارزش‌های اجتماعی لازم است، در مقابل تنبیه، توبیخ، تهدید، بی‌اعتنایی، ریشخند، جریمه و زندان از مکانیسم‌های منفی است. این تدابیر به منظور انصراف از رفتارها و

1. Infomal control
2. fomal control

گرایش‌های ضد اجتماعی مثبت و منفی امری انتزاعی است و هر دو مجموعاً در واقعیت، هدفی را که تأمین اجتماعی است، تعقیب می‌کنند (ستوده، ۱۳۸۶: ۱۳۵).

یکی از سازکارهای مهم کنترل اجتماعی در اسلام، «امر به معروف و نهی از منکر» است. این پدیده که یکی از «اصول علمی» اسلام است، همانند نماز و روزه و حج بر مسلمانان واجب است. امر به معروف و نهی از منکر به صورت حکم شرعی از کارآیی مؤثری برخوردار است؛ زیرا مسلمانان احساس تکلیف شرعی می‌کنند تا به مقابله با آسیب‌های اجتماعی و هنجارشکنی‌ها برخیزند و در پاسداری از هنجارهای دینی جامعه اسلامی به وظیفه شرعی خود عمل کنند و مانع گسترش کجروی‌های اجتماعی گردند. به بیان دیگر، مردم موظفند از فضیلت‌ها و نیکی‌ها پاسداری کنند و از اشاعه منافی عفت و سایر مفاسد اجتماعی جلوگیری کنند (همان منبع، ص ۸۹).

تعریف عملیاتی متغیرها

از آنجا که متغیرهای یک تحقیق باید قابلیت سنجش و اندازه‌گیری داشته باشند، یعنی باید به شاخص‌ها و مفاهیم عینی‌تری تبدیل شوند که بتوان به راحتی آنها را مشخص و اندازه‌گیری نمود (حافظ‌نیا، ۱۳۸۲: ۴۶)، بنابراین ضروری است که متغیرها تعریف عملیاتی شوند. به منظور تبیین بهتر راهکارهای اجرایی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت، سه مؤلفه به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. *گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل این تحقیق عبارتند از: ۱- راهکارهای انتظامی، ۲- راهکارهای فرهنگی، ۳- راهکارهای اجتماعی که در ادامه به آنها پرداخته شده است.

راهکارهای انتظامی

تعریف نظری: عبارت است از تدابیر و اقدامات نیروی انتظامی و سایر دستگاه‌هایی که به حکم قانون با هدف حمایت از شهروندان آسیب‌پذیر در برابر خطر وقوع جرم، افزایش آگاهی‌های عمومی، ارائه خدمات مشاوره‌ای پیشگیرانه، نظارت بر اماکن

عمومی و مناطق جرم‌زا و افزایش هزینه‌های جرم انجام می‌شود (حسینی مقدم و جریانی، ۱۳۸۸: ۱۰۰).

شاخص‌های راهکارهای انتظامی

هشدارهای انتظامی، ارائه آموزش‌های همگانی، ارائه آموزش‌های پیشگیرانه به دانش آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی، گشت‌های ارشاد پلیس امنیت اخلاقی، حضور عینی پلیس در محله‌های جرم‌خیز، برخورد پلیس با بدحجابی در معابر و انظار عمومی، برخورد با باندها و مراکز فساد و فحشاء، ارائه مشاوره و مددکاری اجتماعی به شهروندان توسط پلیس، ارجاع مرتکبین (جرایم منافی عفت) به مرجع قضایی - کنترل خدمات اینترنتی توسط پلیس.

راهکارهای فرهنگی

تعریف نظری: توسعه، گسترش، ترویج و نشر فعالیت‌های مذهبی، فرهنگی، پرورشی و تربیتی، آموزشی، تبلیغی و ورزشی و برنامه‌ریزی، جهت سامان بخشی به امور فرهنگی جامعه به منظور پیشگیری از جرایم را گویند (بسیج، ۱۳۸۹: ۱۰۳). مِرْتُن، رسیدن به هدف‌هایی مثل زندگی و جلوگیری از انحرافات اجتماعی را در نهادینه کردن ابزارهای فرهنگی و تربیتی و اشاعه آنها در نهادهایی مثل خانه، مدرسه، دانشگاه و ادارات و... می‌داند و بایستی در ارتباط با زندگی مردم به منظور تغییر در نگرش و شخصیت آنها به کار گرفته شود (اقلیما، ۱۳۸۳: ۴۷).

شاخص‌های راهکارهای فرهنگی

الگوپذیری از علما و بزرگان اسلامی و ملی، آگاه‌سازی و اهتمام خانواده‌ها به تربیت اسلامی فرزندان، گسترش فرهنگ قرآنی، گسترش فرهنگ کتابخوانی، ترویج فرهنگ حجاب و عفاف، تذکر لسانی پلیس، جمع‌آوری تجهیزات دریافت از ماهواره، شناساندن اهداف تهاجم فرهنگی به شهروندان، حضور پلیس در رسانه‌های جمعی و انتشار اخبار، ارتباط پلیس با مجامع آموزشی و دانشگاهی.

راهکارهای اجتماعی

تعریف نظری: عبارت است از اعمال اصلاحات فردی، خانوادگی و اجتماعی؛ ارتقاء باورهای دینی و ارزش‌های اجتماعی، ثبات و وابستگی به آنها، تقویت نهادهای اجتماعی، توسعه و تعالی فرصت‌های زیستی و... که بتواند از ایجاد تمایلات مجرمانه در افراد جلوگیری کند (صفاری، ۱۳۸۰: ۲۸۰).

شاخص‌های راهکارهای اجتماعی

تقوا یا خود کنترلی، ازدواج و تشکیل خانواده، نظارت صحیح والدین بر اوقات فراغت و معاشرت فرزندان، اعتماد و همکاری مردم با پلیس، ارتباط پلیس با جوانان، ارتباط پلیس با والدین جوانان.

متغیر وابسته

عمده ترین متغیر وابسته این تحقیق عبارت است از؛ جرایم منافی عفت که مصداق منافی عفت در این تحقیق، رابطه نامشروع می‌باشد. در این پژوهش واژه رابطه نامشروع برای بیان هر گونه رفتاری است که در رابطه بین دو جنس (زن و مرد) که رابطه زوجیت بین آنها وجود نداشته، اتفاق افتاده و عمل آنها با اصول شرعی و قانونی مغایرت دارد.

فرضیه‌های تحقیق

الف) فرضیه اصلی

بین راهکارهای اجرایی نمودن فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت با رویکرد انتظامی رابطه وجود دارد.

ب) فرضیه‌های فرعی

(۱) بین راهکارهای انتظامی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

(۲) بین راهکارهای فرهنگی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

۳) بین راهکارهای اجتماعی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق:

تحقیق حاضر به لحاظ هدف، کاربردی است و به لحاظ روش و ماهیت، پیمایشی می‌باشد و از نظر زمانی یک مطالعه مقطعی است. به طوری که گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه انجام گرفته و در طراحی آن، سؤال‌های اسمی برای خصوصیات فردی پاسخ‌گویان و رتبه‌ای برای اندازه‌گیری مفاهیم مندرج در فرضیه‌ها استفاده شده است.

جامعه آماری در این پژوهش شامل؛ کارکنان پایور گشت امنیت اخلاقی، پلیس اطلاعات و امنیت عمومی فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی، کارکنان ستاد امر به معروف و نهی از منکر استان آذربایجان غربی، کارکنان مرکز مشاوره و مددکاری معاونت اجتماعی فرماندهی انتظامی استان آذربایجان غربی و کارکنان گشت کلانتری‌های ده‌گانه فرماندهی انتظامی مرکز استان آذربایجان غربی می‌باشد. روش نمونه‌گیری به صورت کل شماری به تعداد ۱۱۵ نفر انتخاب شده است. **به‌منظور** تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون χ^2 (کای اسکویر یا خی دو) برای آزمون فرضیه‌های سه‌گانه استفاده شده است. در بررسی آمار توصیفی، جهت توصیف و تفسیر از جداول توزیع فراوانی و نمودار استفاده شده است و در تحلیل آمار استنباطی به‌منظور آزمون فرضیه‌ها از آزمون χ^2 استفاده شده است.

یافته‌های تحقیق

فرضیه اول: بین راهکارهای انتظامی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

با توجه به مقدار آماره χ^2 که برابر ۴۲/۱۷۴ و همچنین سطح معناداری به دست آمده $p=0.012$ که کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد، فرض صفر رد و فرض یک تأیید

می‌شود. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد، حمایت لازم را دریافت نموده و تأیید می‌گردد. بنابراین می‌توان گفت که بین راهکارهای انتظامی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه معناداری وجود دارد.

برای سنجش متغیر راهکار انتظامی از گویه‌های شماره ۱ تا ۱۰ استفاده شد و با جمع بستن این گویه‌ها به متغیر سطح ترتیبی پنج‌عاملی، تبدیل شد و برای توصیف این متغیر از جدول توافقی زیر استفاده شد.

جدول شماره ۱: جدول توصیفی راهکارهای انتظامی (فرضیه اول)

مقدار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
1.00	9	7.8	7.8
2.00	18	15.7	23.5
3.00	36	31.3	54.8
4.00	43	37.4	92.2
5.00	9	7.8	100.0
مجموع	115	100.0	

جدول ۲: آزمون کای اسکوتر

انتظامی	کای اسکوتر
42.174 ^a	کای اسکوتر
24	درجه آزادی
.012	معناداری

نمودار ۱: توزیع فراوانی نظرات پاسخ دهندگان (فرضیه اول)

فرضیه دوم: بین راهکارهای فرهنگی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

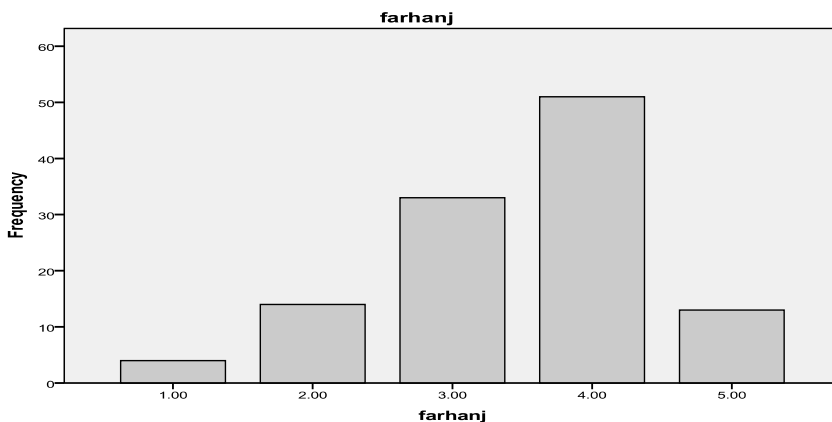
با توجه به مقدار آماره χ^2 که برابر ۷۸/۷۵۷ و همچنین سطح معناداری به دست آمده $p = 0.000$ که کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض صفر رد و فرض یک تأیید می شود. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵٪ درصد حمایت لازم را دریافت نموده و تأیید می گردد. بنابراین می توان گفت که بین راهکارهای فرهنگی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد. برای سنجش متغیر راهکار فرهنگی از گویه های شماره ۱۱ تا ۲۰ استفاده شد و با جمع بستن این گویه ها به متغیر سطح ترتیبی ۵ عاملی، تبدیل شد و برای توصیف این متغیر از جدول توافقی زیر استفاده می شود.

جدول شماره ۳: جدول توصیفی راهکارهای فرهنگی (فرضیه دوم)

مقدار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
1.00	4	3.5	3.5
2.00	14	12.2	15.7
3.00	33	28.7	44.3
4.00	51	44.3	88.7
5.00	13	11.3	100.0
مجموع	115	100.0	

جدول ۴: آزمون کای اسکوتر

فرهنگی	کای اسکوتر
۳۳۹/۸۹ ^a	کای اسکوتر
۲۰	درجه آزادی
.000	معناداری

نمودار ۲: توزیع فراوانی نظرات پاسخ دهندگان (فرضیه دوم)

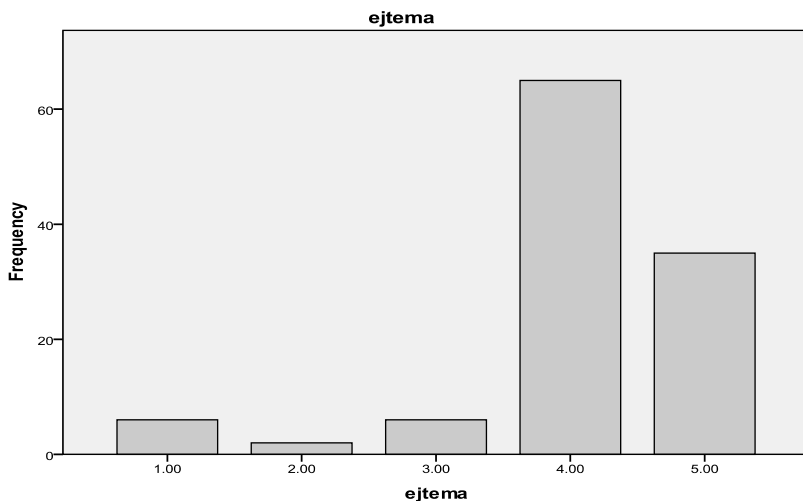
فرضیه سوم: بین راهکارهای اجتماعی فریضه امر به معروف و نهی از منکر با پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

با توجه به مقدار آماره χ^2 که برابر ۸۹/۳۳۹ و همچنین سطح معناداری به دست آمده $p=0.000$ که کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد، فرض صفر رد و فرض یک تأیید می شود. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد، حمایت لازم را دریافت نموده و تأیید می گردد. بنابراین می توان گفت که بین راهکارهای اجتماعی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت رابطه وجود دارد.

برای سنجش متغییر راهکار اجتماعی از گویه های شماره ۲۱ تا ۳۰ استفاده شد و با جمع بستن این گویه ها و با استفاده از دستور ریکود به متغیر سطح ترتیبی پنج عاملی، تبدیل شد و برای توصیف این متغیر از جدول توافقی زیر استفاده می شود.

جدول شماره ۵: جدول توصیفی راهکارهای فرهنگی (فرضیه سوم)

مقدار	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
1.00	6	5.2	5.3
2.00	3	2.7	3.5
3.00	6	5.2	12.3
4.00	65	56.5	65.3
5.00	35	30.4	100.0
مجموع	115	100.0	

نمودار ۳: توزیع فراوانی نظرات پاسخ دهندگان (فرضیه سوم)

نتیجه گیری

مطابق نظر پاسخ دهندگان و نتایج حاصله از فرضیه اول، نتیجه گرفته می‌شود که ۷۶/۵ درصد راهکارهای انتظامی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت مؤثر است. مطابق نظر پاسخ دهندگان و نتایج حاصله از فرضیه دوم نتیجه گرفته می‌شود که ۸۴/۳ درصد راهکارهای فرهنگی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت مؤثر می‌باشد. مطابق نظر پاسخ دهندگان و نتایج حاصله از فرضیه سوم نتیجه گرفته می‌شود که ۹۲/۲ درصد راهکارهای اجتماعی فریضه امر به معروف و نهی از منکر در پیشگیری از جرایم منافی عفت تأثیر دارد.

پیشنهادها

- ارائه هشدارهای انتظامی توسط پلیس در زمینه‌های؛ ارتقاء سطح درک جوانان و نوجوانان و... از خطرات اعمال منکراتی؛
- ارائه آموزش‌های همگانی توسط پلیس در زمینه‌هایی مانند آموزش مهارت‌های

- زندگی به جوانان و نوجوانان و... در ارتباط با خطرات اعمال منکراتی؛
- ارائه آموزش‌های پیشگیرانه به دانش آموزان در ارتباط با تمهیدات اخلاقی امور منکراتی و همچنین ارائه اطلاعات لازم به مربیان مدارس در مورد برخورد صحیح با جوانان و نوجوانان در امور منکراتی؛
- برنامه‌ریزی و آموزش گشت‌های پلیس امنیت اخلاقی جهت برخورد قانونی و اصولی با جرایم منافی عفت؛
- حضور و مراقبت از محل‌های تردد زنان، استقرار در جلوی مدارس دخترانه، حفاظت از آماج‌ها و... به منظور پیشگیری از جرایم منکراتی؛
- ارائه مشاوره و مددکاری به خانواده‌ها، جوانان و مردم به‌منظور شناساندن آسیب‌های اجتماعی و راه‌های پیشگیری از این جرایم حتی به صورت تلفنی؛
- کنترل خدمات اینترنتی و جمع‌آوری وسایل و ادوات مستهجن، فیلم‌ها، عکس‌ها، کتب و ممانعت از توزیع آنها در بین جوانان توسط پلیس به منظور عدم گسترش اعمال منافی عفت و همکاری با ارگان‌ها و سازمان‌های مربوطه در تدوین قوانین مؤثر جهت کنترل و مبارزه با این قبیل وسایل؛
- جلب همکاری سایر نهادهای اجتماعی با پلیس در فعالیتهای فرهنگی و اجتماعی که منجر به کنترل راحت‌تر و منطقی جرایم شود؛
- ارائه مشاوره و مددکاری اجتماعی به آسیب دیدگان یا افراد در معرض آسیب جرایم منکراتی.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم
- اقلیما، مصطفی (۱۳۸۳). انضباط اجتماعی و نقش آن در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. تهران: اسپند هنر.
- الهامی نیا، علی اصغر (۱۳۹۰). آیین زندگی. چاپ دوم، قم: نشر زمزم هدایت.
- امین صارمی، نوذر (۱۳۸۰). انحرافات اجتماعی و خرده فرهنگ‌های معارض. تهران: انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.

- ایرانی ارباطی، بابک (۱۳۸۶). مجموعه نظریه‌های مشورتی جزایی. چاپ دوم، تهران: انتشارات مجد.
- بسیج، احمد رضا (۱۳۸۹). امر به معروف و نهی از منکر در ساحت حقوق شهروندی. شهرکرد: نشر سدره المنتهی.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۲). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. چاپ نهم، تهران: سمت.
- رشادتی، جعفر (۱۳۸۷). رساله پیشگیری از جرم در قرآن. تهران: نشر- دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.
- زراعت، عباس؛ مهاجری، علی (۱۳۸۶). آیین دادرسی کیفری. جلد اول، چاپ سوم، تهران: انتشارات فکرسازان.
- ستوده، هدایت ... (۱۳۸۲). آسیب شناسی اجتماعی: تبیین‌ها و دیدگاه‌ها. فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا.
- ستوده، هدایت‌الله (۱۳۸۶). آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات). تهران: انتشارات آوای نور.
- سخاوت، جعفر (۱۳۸۰). جامعه شناسی انحرافات اجتماعی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- سلیمی، علی؛ داوری، محمد (۱۳۸۵). جامعه شناسی کجروی. قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.
- صفاری، علی (۱۳۸۰). مبانی نظری پیشگیری از جرم. مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی تهران، شماره ۳۳-۳۴.
- صفاری، علی (۱۳۸۵). سرقت در ایران. تهران، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- محمدی، محمدحسین (۱۳۸۹). نقش آموزه‌های اسلامی در پیشگیری از جرم. مجموعه مقالات همایش علمی نقش فرهنگ سازی دینی در ارتقاء امنیت اجتماعی، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان قم، دانشگاه پیام نور قم.
- معین، محمد (۱۳۸۶). فرهنگ فارسی. جلدهای ۲، ۳، ۴ چاپ بیست و پنجم، تهران: انتشارات امیر کبیر.

- مهریزی، مهدی (۱۳۷۹). حجاب. تهران: کانون اندیشه جوانک
- نوربها، رضا (۱۳۸۶). زمینه حقوق جزای عمومی. چاپ بیستم، تهران: کتابخانه گنج دانش و نشر داد آفرین.
- نیازپور، امیرحسین (۱۳۸۲). پیشگیری از بزهکاری در قانون اساسی و لایحه قانون پیشگیری از جرم. مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۵.
- ولیدی، محمدصالح (۱۳۸۸). پیشگیری از جرم در آموزه‌های اسلامی. فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، تهران، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا.
- هاتفی اردکانی، حسین (۱۳۸۴). برخی ویژگی‌های سرقت از اماکن در یزد، خرم آباد و شرق تهران، نگاهی مقایسه‌ای. مجموعه مقالات اولین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی در ایران، جلد ۶، تهران: آگاه.

